

VILHELM MOBERG: LIST OD MŔTVEHO

V oblasti nazývanej Hägermålen, asi kilometer a pol od nášho domu, bývala v čase môjho detstva stará vdova po domkárovi Balkova Johana. Meno dostala po svojom nebohom manželovi Balkovi. Obrábal pôdu na Hägermålene a počas týždňa pracoval ako nádenník u majiteľa pozemku. Domkár zomrel v strednom veku. Odkedy Johanu poznám, bola vdova a bývala sama v malej ošarpanej chalúpke. Pôda bola kamenistá a Johana sa živila tým, že priadla a tkala pre ľudí z okolia. Kým jej sily stačili, pracovala ako nádennička hlavne počas ročných období, keď bolo najviac roboty – v čase žatvy, keď sa zbieralo seno alebo vyberali zemiaky alebo vtedy, keď to sama potrebovala. Každé Vianoce dostala desať dolárov od syna Fransa, ktorý žil v Amerike a bol jej jediným dieťaťom.

Johana zvykla priasť pre moju mamu. Často som chodieval ako „poslícěk“ medzi našim domom a Hägermålenom. Keď sa nám otelila krava, išiel som ku nej s palacinkami z prvého mlieka. Keď sme zabíjali prasa, poslala ma mama za starou Johanou s batôžkom, v ktorom bol džbán zabíjačkovej kaše, krvavnice, jaternice a kúsok slaninky. Odmenou za jej prácu boli najčastejšie potraviny.

Pretože bývala tak ďaleko, nemala často návštevy a počas zimy, keď bola úzka lesná cestička zasnežená, sa stávalo, že Johana nevidela ľudí aj niekoľko týždňov. Kvôli snehu nedokázala zájsť do dediny. Dobre si pamätám, keď som ju raz navštívil na Štedrý večer. Kvôli silnému sneženiu na ňu najbližší susedia úplne zabudli, začali sa jej míňať zásoby, a keď som prišiel, rozprávala mi, že za posledné tri dni nemala v ústach nič iné len kôrku chleba, ktorú si namáčala do čiernej kávy.

Johanina chalúpka mala len jednu izbu. Steny a dlážka boli deravé, a kde-tu mohlo dovnútra nasnežiť. Počas studených nocí sa pred chladom chránila tak, že sa prikryla všetkými svojimi šatami. Vchodové dvere nemali poriadny zámok; zvnútra boli podporeté ťažkými žrdami. Johana sa veľmi bála tulákov, odvtedy, čo sa jeden z nich dostal do chalupy a ukradol jej dvojkorunáčku. Keď niekto zaklopal na dvere, nevpustila ho hneď dovnútra. Najprv sa spýtala, kto je tam, a keď si nebola istá hlasom, opatrne nadvihla záves, ktorý bol zväčša zatiahnutý, a pozrela sa von. Ak človeka poznala, odstránila žrde pred dverí, a otvorila. Chvíľku som zvykol stáť na moste, kým som sa dostal dnu.

Johanina najväčšia radosť v živote bol syn v Amerike, volal sa Frans, Frank alebo tak nejak. Mala aj iné deti, ktoré však zomreli ešte ako batoláta. Zostal jej len tento syn, na

ktorého sústredila všetku svoju lásku. Písal zriedkakedy, ale Johana si mohla byť istá, že každé Vianoce dostane od neho desať dolárov. Týchto peňazí sa ani nedotkla; skryla si ich a hovorila, že sa použijú na jej pohreb. Bála sa, že pohreb bude na trovy obce, a nik ju nepresvedčil o tom, že je zbytočné, šetriť tak veľa na pohreb.

Johana nerozprávala veľa, ale keď začala rozprávať o synovi z Ameriky, nezavreli sa jej ústa. Všetkým porozprávala, akého má dobrého syna, ktorý na Vianoce nikdy nezabudne na svoju matku. Najskôr ho nechcela pustiť do Ameriky, pretože mala iba jeho. Teraz však bola presvedčená o tom, že to bolo to najlepšie, čo sa mohlo stať, pretože v Amerike by si zarobil toľko peňazí, že by sa mohol vrátiť domov a kúpiť si malé gazdovstvo. V každom liste písal, že sa snaží, ale že to ide pomaly. Johana dúfala, že to stihne, kým ešte bude žiť – že sa vráti a ešte raz ho uvidí, kým zomrie. Mala už predsa 75 rokov...

V tom čase sa po poštu chodilo len raz do týždňa – v nedeľu v čase bohoslužieb. Keď ma mama poslala za Johanou na Štedrý večer alebo deň pred ním, zvykol som jej doniesť poštovú poukážku z Ameriky a niekedy aj list od Franka. Mohol som jej priniesť čokoľvek, nič nebolo také vzácne, ako dôkaz, že jej syn žije. Dlho neprehovorila ani slovka a držala poukážku alebo list v trasúcich sa rukách.

- Zas si si ma našiel, povedala rozpačito.

A tak som jej zvykol prečítať list, pretože jej zrak sa s pribúdajúcimi rokmi zhoršoval a synove písmo bolo ťažkočitateľné, pretože používal množstvo amerických slov a výrazov.

Raz na Vianoce však pre ňu neprišiel žiadny list ani peniaze. Upokojovala sa tým, že pošta z Ameriky mešká. Možno príde na Nový rok ... Čakala však zbytočne. Prešiel sviatok Troch kráľov a stále nič. Už sa ďalej nemohla vyhovárať na meškanie pošty.

Prešiel celý rok a opäť boli Vianoce – ale od Franka neprišiel ani list, ani peniaze. Z Johaninho hlasu bolo cítiť, že sa oňho začína báť. Asi má toho tak veľa, že nemá čas napísať... Len ťažko by vysvetlila, že zabudol na svoju mamu dva roky po sebe. Johana sa však všemožne pokúšala ospravedlniť syna a hľadala jeden dôvod za druhým, prečo nenapísal.

Mama ju utešovala:

- Keď deti z Ameriky prestanú písať, znamená to, že sa čoskoro vrátia domov!

Áno, určite! Johanina tvár sa zrazu rozžiarila.

*

Jedno leto sme dostali návštevu z Ameriky! Najmladší brat mojej mamy prišiel domov na niekoľko mesiacov a navštívil nás. Vtedy sme sa často rozprávali o známych z okolia, ktorí odcestovali do Ameriky. Raz mama spomenula Johaninho syna Franka, ktorý odišiel do Ameriky iba pár rokov po mojom strýkovi Oskarovi.

- Ach áno, Frank, povedal strýko Oskar. Smutné. Však ste počuli, že zomrel?

Presne toho sme sa obávali, pretože ubehli tri roky odvtedy, čo naposledy poslal list svojej mame. Nikto to však nechcel povedať Johane, ktorá žila v domnienke, že syn žije.

Strýko Oskar nám porozprával, že Frank zahynul pri vykoľajení vlaku neďaleko St. Paul v Michigane pred viac ako troma rokmi. Strýko ho stretol v meste deň pred nešťastím a vedel, že má v pláne cestovať práve tým vlakom, čo sa vykoľajil, takže nemohlo ísť o nedorozumenie. Bol tak znetvorený, že ho nebolo možné identifikovať, ale doklady, ktoré mal pri sebe, dokazovali, že to bol. Úrady nevedeli, že jeho mama žije, preto sa o tom nedozvedela.

- Myslím si, že by sme to Johane nemali povedať, povedal strýko.

Kým bude žiť, môže veriť, že jej syn Frank žije! Všetci sme s ním súhlasili. Johana mala ťažký život. Prečo by sme ju mali ešte zaťažovať smutným osudom jej syna? Nech len dúfa ďalej; a verí v to až do smrti.

Zhodli sme sa na tom, že Johane o synovej smrti nič nepovieme. Ved' už iste nebude dlho žiť. Začala byť chorľavá a už nemohla pracovať ako nádennička, čoskoro nebude vladať ani priať a tkať. Každý mesiac dostávala od obce štyri koruny na živobytie. Žila z týchto peňazí a jedla, ktoré dostávala od bohatších ľudí z okolia. Sto päťdesiatich korún, ktoré mala zamknuté v truhlici, sa ani len nedotkla. Tieto peniaze mali slúžiť na to, aby nebola pochovaná na trovy obce.

Z času na čas som jej doniesol batôžtek s jedlom od mamy; zabúchal som jej na dvere, a keď som zbadal v okne jej tvár, postavil som sa a čakal som. S vekom jej ubudli sily – dlhšie jej trvalo, kým odstránila žrde spred dverí.

Tvár sa jej rozžiarila, trasúcimi rukami chytila batôžtek, natešene rozprávala a bola šťastná. Keď však nastal čas môjho odchodu, zachmúrila sa a opýtala sa ma:

- Nedoniesol si mi žiadny list z Ameriky, všakže?

Niekedy bolo pre mňa ťažké ísť za Johanou - nie preto, že to bolo ďaleko, ale preto, že sa ma vždy pýtala na list.

*

V jednu nedeľu prišiel otec domov z kostola a priniesol list z americkými poštovými známkami, ktorý bol pre Johanu z Hågermålen.

Prekvapilo nás to, pretože pokiaľ sme vedeli, nemala starinka iných príbuzných v Amerike. Ešte viac nás prekvapilo, keď mama na obálke spoznala Frankove písmo. Je možné, že Frank z Hågermålen žije, hoci sa päť rokov nezval? Žeby sa strýko Oskar predsa len pomýlil, keď sa domnieval, že Frank zomrel?

Okamžite som bežal s listom ku chalupe. Spomínam si, že to bolo v jeden z prvých teplých májových dní; bežal som bosý a netrvalo mi to dlho. Postavil som sa pred Johanine okno a kričal som, že dostala list z Ameriky. Žrde spred dverí dala rýchlo preč, pripomenulo mi to dni, keď ešte vládala.

Johana si zadychčane sadla na stoličku a v ruke držala list.

- Konečne, konečne! povedala unavene. Chlapec predsa len žije! Už som pomaly prestávala veriť!

„Našiel si ju“, ako hovorievala, musel som teda pohladať v skrinke švédske kvapky. Keď zjedla niekoľko kociek cukru namočených v gáfre, prebrala sa z mdlôb a mohol som jej začať čítať list.

Naozaj bol od Franka, od syna, o ktorom sme sa domnievali, že je mŕtvy. Najprv som sa pozrel na podpis a zbadal som jeho meno.

Akurát som mal začať čítať nahlas, no vtom mi zrak padol na dátum, napísaný hore na prvej strane a zastavil som sa.

Bolo tam napísané: „St.Paul. Michigan, 12. júla 1907. “ 1907- ale veď už je 1912! Čo to má znamenať? Zízal som na dátum a nechápal som to. Prečo Frank napísal 1907 – prečo ho datoval päť rokov dozadu?

Postupne mi dochádzalo, že s listom niečo nie je v poriadku. Nevedel som presne, čo, ale cítil som, že ten papier je nejakým spôsobom čudný. Ani formou ani farbou sa nepodobal na žiadny list, čo som videl.

Johana bola netrpezlivá a prosila ma, aby som sa poponáhľal – preskočil som teda dátum a čítal som:

Frank písal, že je zdravý a že sa má dobre a dúfa, že aj mama sa má fajn. Nepamätám si presne, čo všetko bolo v tom liste, vlastne si nepamätám ani polovicu z neho, ale na konci bolo niečo dôležité: Frank sa rozhodol na jar vrátiť späť do Švédska. Samozrejme sa mu nepodarilo našetriť dostatok peňazí na to, aby si mohol kúpiť gazdovstvo, ako pôvodne dúfal, ale je mu smutno za domovom a už to dlhšie nevydrží. Počítal s tým, že by mal prísť domov asi mesiac po doručení tohto listu – približne na Turíce. Loď by mala prísť tesne pred sviatkami. Z domu odišiel na Turíce, keď boli pastviny v jeho rodnom kraji v Smålande najkrajšie. Domov by sa chcel vrátiť v rovnakom čase, chcel by, aby tam bolo všetko presne také, ako v tú jar, keď sa vydal na cestu...

List som prečítal tri či štyri razy a vždy som jej chcel spomenúť podivný dátum, ktorý bol napísaný na prvej strane, ale zakaždým som ho preskočil. V danom okamihu sa mi zdalo, že Johana je najšťastnejším človekom na zemi. Nedokázal som jej povedať nič o dátume listu.

Doma som však vysvetlil, že Frank napísal tento list pred piatimi rokmi, teda pokiaľ sa nepomýlil v dátume. Moja mama sa ešte neskôr pozrela na obálku doma u Johany a jej predpoklady sa naplnili: Na obálke bola pečiatka z roku 1907. S listom skutočne nebolo niečo v poriadku – bol od mŕtveho.

Johanin syn písal svojej matke pár dní pred vlakovým nešťastím, ktoré ho stálo život. Občas sa stane, že list zablúdi a trvá niekoľko rokov, kým sa dostane k svojmu adresátovi. Tak to bolo aj v tomto prípade, či už bola dôvodom nejasne napísaná adresa alebo to bola len číra náhoda. V každom prípade list blúdil päť rokov.

Asi to tak malo byť, že list došiel na svoju adresu, kým Johana ešte žije, povedala mama.

Z Johany bol zrazu iný človek, pretože jej syn sa mal vrátiť domov. Rozprávala o tom každému – Frank sa neozval päť rokov, ale odrazu len tak napísal, že príde! To sa dalo čakať, typický Frank! Určite sa neozval len preto, aby matke pripravil veľké prekvapenie, keď konečne napíše.

Áno, Johana úprimne ďakovala nášmu Pánovi za to, že pred smrťou bude mať možnosť ešte raz uvidieť svojho syna. Cítila, že už jej nezostáva veľa času. Príde domov na Turíce – v najkrajšom období roka, v rovnakom čase, ako odišiel. Chce, aby bolo všetko také, ako vtedy, keď odchádzal, hovorila. Typický Frank – bol už raz taký.

Najneskôr na Turíce by mal byť doma – a Johana si zaumienila dať dovedy všetko do poriadku. Vzala peniaze z Ameriky, úspory, ktoré chcela použiť na pohreb, nebolo možné vyhnúť sa tomu – objednala stolára, ktorý by upravil chalúpku zvonka i zvnútra, dala natrieť strechu a vytapetovala izbu, pretože predtým boli po stenách polepené prevažne staré noviny. Musela chalúpku vyzdobiť zvnútra i zvonka, pretože keď Frank odchádzal, bol Hågermålen krajší a želal si, aby všetko vyzeralo tak, ako to zanechal – Johanin syn bol už raz taký. A tak teda nakúpila za Frankove vlastné peniaze.

Chcela navodiť slávnostnú atmosféru; u roľníka, ktorý sa chystal na sviatky zabíjať, objednala teľacinu, kúpila najlepšiu kávu, poslala po pšeničnú múku a napiekla koláče. Dobre si pamätala, že jej Frank mal rád pšeničné koláče, a chcela napieť presne také, aké mu predtým ponúkala na sviatky. Áno, jej syn by mal všetko spoznať ešte skôr, ako prekročí prah domu.

Johana každému hovorila, že ešte nikdy necítila takú radosť na duši ako počas týchto dní, keď sa pripravovala na návrat svojho syna z Ameriky. Skôr ako zomrie, ešte raz uvidí to jediné, čo na tomto svete ešte má. Každá žena na svete, ktorá má jedno alebo viac detí, by jej rozumela...

Jedného dňa pred Turícami prišla k nám a s obavami sa opýtala, či sme v novinách nečítali dačo o lodi z Ameriky, ktorá by mala prísť cez víkend. Hádám len nebude meškať? Chcela by napieť pšeničné koláče a ak bude Frankova loď meškať, budú tvrdé a staré.

Nie, nik nevedel o tom, že by loď mala meškať. Johana teda môže bez obáv piecť svoje koláče...

Ale mama sa otočila a pokrútila hlavou. Zašlo to však už príďaleko – čo teraz? Je možné, že existujú sily, ktoré chceli Johanu ušetriť pred tým najhorším...

Skutočne to tak bolo, hoci za normálnych okolností neberú na ľudí ohľad. Johana sa venovala činnostiam, ktoré boli nad jej sily. Sršala šťastím a každý jej to prial. Avšak týždeň pred Turícami dostala porážku. Našli ju ležať v bezvedomí v chalúpke. Už nikdy sa neprebrala a zomrela vdeň pred prvým svätodušným sviatkom.

Mama bola na Hägermålene a zatlačila jej oči. Keď sa vrátila domov, povedala:

- Malo to tak byť, že list prišiel ešte pred jej smrťou.

Tým chcela potvrdiť niečo, čo už väčšina z nás zažila:

Veľakrát môže za náš hlboký smútok či obrovskú radosť nie samotná skutočnosť, ale len naše predstavy o nej.